

Kővári Orsolya

Mélyebb értelem

STEFANOVICS ANGÉLÁRÓL

Kis termetű színész. Nem gyerekforma, de egyszerű kellékekkel gyermekíthető. Iskolatáskával a hátán mehet majd nyugdíjba.

Nem verses-veretes szövegek előadására termett, és nem Sztanyiszlavszkij-féle színjátszásra.

Szabálytalan. Első benyomásra groteszk. Annak is minősített eset. Nem egyszerűen dámaírói alaktalanságok formaadója, túlmutat a kifejezés köznapi értelmén, túl a burleszkségen, a karikatúraszerűségen, a furcsaságon. Stefanovics grotesksége belül van, komplett esztétikai, ideológiai viszony- és nézetrendszerre szerveült. *Ab start* reprodukálja a káoszt. Lefejthetetlen, kiirthatatlan, elrejtethetetlen. Vele jár. E groteskség minőségének megértése egész lényének megértésére alapvető hatással van. Az alakjait meghatározó disszonáns komikum mindjárt a pálya elején vagy inkább a kezdetek kezdetén szemet szúr: Stefanovics évekig dolgozik együtt Végh Zsolttal és Kálmánchelyi Zoltánnal, forgatókönyvírója, rendezője, szereplője pihent agyú kis közérzetfilmeknek. Lehetett a keret bizarr városi történet (*uristen@menny.hu*), trágár bábjáték (*Pesti mese: Óz, a nagy varázsló*), kultúrpolitikai szatíra (*Legkisebb film a legnagyobb magyarról, avagy ha nincs kéz, nincs csoki*), a kis csapat nevetlen gyermekséggel, pofátlan infantilizmussal, örületes, nyesetlen humorral prezentált éretten átgondolt helyzetképet. A mainstream, a közállapotok szokott, kíméletlen dorongolása közepette üdítőleg hat egy csipetnyi öngúny, a konvenciókerülők teszetoszasága, a független filmes öntudat ironizálása. Később a *Libiomfival* nagyban csinálják meg a kicsit. Legsikerültebb közös munkájuk az *Őszödik pecsét* címre hallgató áldokumentumfilm.

Ez a látszólag mindenféléről szóló, zavaros ökörség-füzér alapvető civilizációs krachot fogalmaz meg. Kálmánchelyi személyében egy skandináv műsorvezető köszönt minket, majd szűk félórában, többszörös szakértői és történészi közreműködéssel tudományosan alátámasztott összefüggésrendszert tár fel Mona Lisa mosolya, egy félkezű kisfiú története, Nostradamus titka, a földönkívüliek, Gyurcsány, Orbán és az őszödi beszéd rejtelmek között. A film véresen komolytalan. Áldokumentum az őszödi beszédről. Dokumentum azonban a hitet mint körbemagyarázhatatlant elutasító, a manipulációra, az áltudományoskodásra viszont döbbenetesen fogékony, ellustult, letompított, zsibbadt

társadalmakról, a hitet a hiszékenységekben megélő modern civilizációkról. Stefanovics ezt egyetlen képbe sűrítve megfogalmazza: tátott szájjal és dülledt szemmel kimerevített *A Da Vinci kód*-olvasója mesteri karikatúra az általános egyházellenes érülettel manipuláló szórakoztató irodalom mafla túlbecsülőiről.

A váratlanul gyors filmes magára találás után Stefanovics sokáig kereste helyét a magyar színházi struktúra útvesztőiben. A *Patkányokban* Valló Péterrel molyolt hatékonyan az apró részleteken. Zelmában az egész bérkaszárnya mocskát és keserű agyonhasználtóságát színpadra naturalizálta néhány percnyi nyomós jelenlétében; zolai regényvilággal fűszerezte Hauptmannnt. Majd szépen, bátran fogta fel Ilan Eldad mellett Anna Frankot. Nem béklyózták a kislány komolyságára, érettségére vonatkozó szentavató irodalmak. Az agyonkoszorúzott, mártírrá meredt legenda helyett a felfoghatatlan helyzetbe került gyerek érdekelte, az ártatlanság, a gyanútlanlás, az értetlenség szemszöge, voltaképp névtelenül. Magasabb szintre emelte az egyéni történetet, kirírt a kínosan kisrealizáló közegből. A *Mikve* primadonnaparádéjában szótlán adott elő „nagymonológót”. Elvadult, éhezettett kisállat módjára esdekelt némán a szerető figyelemért. Szó sincs arról, hogy nem használták, arról sincs, hogy rosszul – ellenkezőleg, rendezői az adott közegekben időnként meg-

A Patkányokban (Szervét Tiborral)



Schiller Kata felvétele

lehetős találékonyssággal gondolkodtak benne. Hogy csak az utolsók közül említsünk egyet: Gelsomina, a kizárólag lélekből szőtt szoknyás bohóc szerepében Almási-Tóth András képzelte el Giulietta Masina után szabadon. Mégis, valahogy minden kőszínházi szervezetben idegen sejt maradt. Denevér a madarak között.

Övé volt a legkarakterisztikusabb Julika, amit láttam. A fájdalomba, amit egyénített, fonottan kócos kiscselédjének sorsa felett éreztünk, nem zavart bele mártíromság – sem a vértanúság, sem az önsajnálát felvett póza értelmében. Zsigeri fájdalom volt, kétségbevonhatatlan. Tiszta, mint az igaz érzélem, mely nem ismeri az áldozatiság fogalmát. Ilyen hatás kiváltásához az előre megfontolt szándék nem elegendő.

Olyan színész tudja produkálni, akinek lényében van valami axiomatikus. Valami önmagában igaz, ami nem igé-



1.

1. A Liliomban
(Szabó Margarétával)

2. A Mikvében
(Hegyi Barbarával és
Eszenyi Enikővel)

3. A Kaisers TV,
Ungarnban

4. A 42. hétben
(Thuróczy Szabolccsal és
Csákányi Eszterrel)

5. A Titkainkban
(Pintér Bélával)



4.

nyel „bizonyítást”. Stefanovics bír ilyenfajta önerővel. Így pedig már felesleges is több mint furcsa színpadi lényével vagy személyiséget biztonsággal beforgató színészi alkatával érvelni. Ezt a fajta kétségbevonhatatlanságot, közvetlen beláthatóságot Pintér Bélának találták ki.

Stefanovics nem alkalmas mindenre, viszont alkalmas mindennek a fonákjára. Infantilizmusa itt termékenyítő erőként hat, nem pedig gondnokság alá helyezésért kiált. Ez ugyanis nem szótárazható infantilizmus, hanem a gondolkodás korlátlanágának, a felszabadultságnak az illendőnél magasabb foka – a egyik legizgalmasabb tartomány, amit a természet a színház számára megnyithat.

Üregi Szidónia bemondóművésznő, a „sukorói orosz-lán” névre is hallgató Baráznay tábornok szeretője volt az első közös munka (*Kaisers TV, Ungarn*). Stefanovics nem csak úgy simán elrajzolt figurát hozott, hanem groteszk gúny tárgyává tette magát. Mondani sem kell, a humor dimenzióit illetően mi a különbség a kétféle színpadi jelenlét között. Kárpáti Péter darabjában, *A pitbull cselekedeteiben* alakja a hétköznapi abszurditás organikus hordozója.

Magától értetődően nyújtja személyiségét a gyermekvállalással magára, az abortuszról meg lemaradt Lolához, az alternatív szféra kallódó díszlettervezőjének portréjához (*A 42. hét*). A nyegle, kamaszos nemtörődöm-



Székáróssy Zsuzsanna felvétele

2. 3.



Schiller Kata felvétele

5.

ség, a két lábon járó whiskyvedelő gyárkémény kezdettől bepiszkolódott angyalt takar. Stefanovics nem arra bázíroz, hogy a lányt majd csettintésre megváltoztatja az anyaság, jelenetről jelenetre bontja ki, hogyan jut el a porba rugdaló bakfis a duzzogástól nőisége legmélyebb megéléséig.

A fent emlegetett disszonáns komikum szemléletes példája Tatár Ferike esete (*Titkaink*). Bénító a nevetése helytelensége. A hétköznapokra is gyermeköltönybe bújtatott, csonka családban nevelkedő általános iskolás már túl van a zeneelméleti alapolvasmányokon. Ha teheti, Bachon kívül mást nem hallgat, őt is minimum Glenn Gould tolmácsolásában. Amolyan csodagyerek,

aki éles ésszel, szellemes riposztokkal osztja apja barátnőjét. Stefanovics, mint az idő előtt felnőni kénytelen gyerekek specialistája, ujjgyakorlatként hozza a tankönyvi ismertetőjegyeket. Koravén beszédmodor, kamaszosan ejtett váll mögötti szálfagyenyesség, belső tartás, naiv nyitottság és illúziótlan cinizmus pillanatainak váltakozása. Mélyen átérzi a nyári szünetben, „unalmában” zeneelméletet olvasó gyerek tragédiáját. És ennél jóval többet. Mikor a zenéről beszél, megértjük Ferike legtökéletesebb művészet iránti vonzalmát, az őszülő gyermeklélek Bachba és Gouldba menekülő, tudattalan eszmény-, tökéletesség- és tisztaságkeresését. Az előadás egészét tekintve is bravúros a külsőségeket illetően fiúsított, valójában azonban nemtelen jelenlét. Ez a gyerek nem lány és nem fiú. Amolyan éteri jelenség. Fizikai bántalom nem érheti.

Stefanovics használata veszélyes üzem. Nem behatárolhatósága, hanem határolhatatlansága az igazi bibi. Ott van benne Puck: a tündérinas, a játszi szellem, a

manóba oltott népmesei figura. Ariel: a játékos kedvű, az illékony, a különös hangalak, a csodákra képes. Ott van Lear az emberi létezés abszurditását sziporkatűzijátékba csomagoló, keserű Bolondja. És Cordelia: a szeretetet, az igaz érzelmeket marcipánba mártani képtelen. De ott van Viola: a női leleményesség és lelkielő, a legőszintebben érzők tisztasága. Júlia: akit a szenvedély néhány óra alatt tesz kamaszból áldozatkész nővé. No és persze Makrancos Kata. Ott van benne a legnagyobb hatású színpadi szerző harmóniahiányos világának hibátlan harmóniája.

Hogy mekkora színész? Pontosan akkora, amekkorának látjuk.